

The article is devoted to the concept of the human rights function of the state. In particular, the scientific approaches to the definition of the functions of a modern democratic, social and legal state are analyzed. The position of scientists regarding the definition of the human rights protection function of the state is considered. The main features of the human rights protection fund of the state are outlined on the basis of which the notion is formulated.

Key words: state function, human rights function, protection of human rights.

УДК 378(477):34

А. А. Попов

«РОЗУМНІСТЬ», ПРАВО І СТАНДАРТИ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано значення поняття «розумність» для становлення стандартів юридичної освіти. Дається оцінка деяким пропозиціям Концепції розвитку освіти України на 2015-2025 роки.

Ключові слова: принцип розумності, оціночні поняття, критерії стандартів юридичної освіти.

Постановка проблеми. Принцип розумності є одним з найвагоміших у договірному праві, а тому має безпосередній вплив на сферу надання освітніх послуг. О. О. Мережко вірно зазначив, що розум є джерелом договору, а критерій розумності визначає його зміст та реалізацію [12, с.64].

Так, у ЦК України зустрічаються посилання на «розумний строк» (статті 564, 619 та ін.), «розумну плату» (статті 903, 916, 931), «розумні витрати» (ст. 1232) та на «розумність» як таку (статті 3, 509 тощо) [1].

Зокрема, згідно із ст.3 до загальних засад цивільного законодавства відносяться «справедливість, добросовісність та розумність» [там само, п.6 ст.3].

Справедливість вимагає послатися на те, що, наприклад, у ст.509 ЦК України термін «розумність» стоїть вже на почесному 2 місці. Тут сказано, що зобов'язання має ґрунтуватися на засадах добросовісності, розумності та справедливості [там само, ч.3 ст.509].

А у ст.564 ЦК України вказано, що гарант повинен розглянути вимогу кредитора разом з доданими до неї документами в установленій у гарантії строк, а у разі його відсутності - в розумний (і ніякий інший – А.П.) строк і встановити відповідність вимоги та доданих до неї документів умовам гарантії [там само, ч.2 ст.564].

Виклад основного матеріалу. Цитовані норми дають можливість стверджувати, що законодавець навіть в одному законі надає різні

значення такому важливому терміну, як «розумність».

Натомість, до сьогоднішнього дня визначення категорії «розумність» в законодавстві немає. «Незважаючи на бурхливі зміни, що відбулися в українському законодавстві, - справедливо зазначає О. Бакалінська, - зокрема на запровадження в різних галузях чинного законодавства великої кількості оціночних понять і категорій (істотна шкода, розумна ціна, значна конкуренція, справедлива частка), їх теоретичне осмислення за часів незалежності України не здійснювалося» [5, с.34].

Намагаючись, охарактеризувати різні підходи до визначення оціночних термінів, О. Бакалінська вважає, що розумність у цивільному праві означає вияв суб'єктами цивільних правовідносин так званого почуття міри, раціонального розуміння об'єктивної реальності [там само, с.34]. Однак, вона погоджується з тими авторами, які на перший погляд, не без підстав, стверджують, що критеріями оцінки є стандарт, тобто сукупність типових властивостей, що мають бути притаманні предметам оцінки [3]. Між тим, основною ознакою стандарту, на думку Д. Акопяна, автора, на якого посилається О. Бакалінська, є змінність і розпливчастість. Оскільки еталон оціночного поняття не закріплений юридично, його слід шукати в етичних та естетичних нормах [там само].

З цією точкою зору не можна погодитися. На наш погляд, логічним є ствердження В. І. Смелянова, який писав, що під розумними слід розуміти дії, які здійснила би людина, що володіє нормальним, середнім рівнем інтелекту, знань та життєвого досвіду. Абстрактна людина, що володіє такими якостями, може бути названа розумною людиною [там само]. Тобто критерії оцінки «розумності» все ж мають всі можливості бути описаними більш конкретно відповідно до обставин.

Слушним зауваженням у зв'язку з цим є позиція Ю. Алексашиної, яка пише: «На наш погляд, безумовно, не можна вивести єдиний критерій розумності для всіх ситуацій, коли розумність поведінки аналізується. Так, наприклад, розумна плата за юридичні послуги залежатиме від того, хто надає такі послуги, якого плану послуги, в якому регіоні вони надаються та від багатьох інших факторів. Однак у кожній конкретній ситуації, оцінюючи всі зовнішні та внутрішні фактори у сукупності, можна зробити висновок, чи була поведінка особи розумною, адекватною, нормальною» [7, с.91].

(Щоправда, ми не можемо погодитися з думкою Ю. Алексашиної, що «у договірних відносинах розумність проявляється більш за все на етапі виконання договірних зобов'язань. Критерій розумності застосовується тоді, коли сторони договору не встановили ті чи інші правила поведінки в договорі та їх не можна визначити виходячи із положень закону. Також розумними мають бути вимоги кредитора в разі невиконання або неналежного виконання договірних зобов'язань» [4, с.91]. Інститут

договору не може бути зведений тільки до стадії виконання). Тлумачення терміну «розумність», безумовно, має дуже важливе значення не тільки для цивільного обігу, але й для пов'язаних з ним господарського, сімейного, трудового і ін. Серед юридичних понять міжгалузевого значення, немає сумніву, знаходиться і «освіта».

Серед нагальних проблем, які освітяни мають вирішувати вже зараз, експерти називають неузгодженість стандартів національної юридичної освіти із європейськими; відсутність системних змін у підготовці науковців тощо. Потрібні інноваційні програми, зміни у системі контролю якості освіти, нові спеціальні програми розвитку академічного середовища, системи підготовки і навчання кадрів, наголошують фахівці [6].

Аби врешті задовольнити освітянський запит, Міністерством освіти і науки України спільно з Міністерством юстиції та за участі керівників профільних вишів і народних депутатів була створена робоча група, яка розпочала роботу над «Концепцією вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії» (далі – Концепція). В її основу лягли численні рекомендації Комітету міністрів Ради Європи, спільна декларація про Європейський простір вищої освіти, прийнята в Болоньї 19 червня 1999 р., доповідь Венеційської комісії «Європейські стандарти незалежної судової системи. Частина I: незалежність суддів» CDL-AD (2010) 004, а також результати національних досліджень.

Першим напрямом Концепції розвитку освіти є приведення структури освіти у відповідність до потреб сучасної економіки та інтеграції України в європейський економічний та культурний простір.

Однім з пріоритетів Концепції розвитку освіти є забезпечення рівного доступу до якісної освіти усім громадянам України та перетворення освіти на соціальний ліфт [11]. Так, за п.1.3.3 Концепції передбачено створення в університетах «нульового» курсу для осіб, які потребують підвищення якості середньої освіти для отримання доступу до вищої. В цьому ж контексті необхідно розглядати передбачений п.3.3.1 Концепції намір в сфері вищої освіти «Починаючи з 2016 року, проводити моніторинг реалізації права на рівний доступ до вищої освіти дітей з різним соціальним походженням та різними умовами середньої освіти».

Метою цього документу його натхненники проголосили утвердження розуміння фаху правника як незалежної професії, спрямованої на утвердження верховенства права та захист прав і свобод людини. У тексті робоча група намагалася визначити стандарти правничої освіти, методологію рейтингового оцінювання правничих шкіл, підстави для доступу до правничої професії, обсяг дослідницької та практичної складової під час викладання у правничих школах, а також засади самоврядності цих самих правничих шкіл. От тільки питання, чи вдалися ці

намагання, деякі фахівці вважають спірним [6].

Тетяна Коломоець, оцінюючи цю Концепцію, говорить: «В сучасних умовах максимальної згуртованості зусиль вітчизняної правничої спільноти, зорієнтованих на пошук оптимальної моделі вищої юридичної освіти в Україні та її нормативного підґрунтя, слід зазначити, що потреба реформування вітчизняної юридичної освіти, максимального наближення її до реальних потреб сьогодення і європейських аналогів дійсно назріла.

Однак відповідний процес реформування повинен бути обґрунтованим, послідовним, із акцентом на врахування апробованого часом і практикою досвіду у поєднанні з національними особливостями нормотворення і правозастосування» [6].

Серед напрямків, які на її думку варто підтримати: пріоритетність академічної мобільності, мультилінгвальності навчального процесу, активного впровадження інноваційних форм і методів навчання; посилення обґрунтованості вимагають і положення стосовно можливих форм навчання (особливо у частині комбінованої форми) із акцентом на вирішення реальних потреб сучасного вітчизняного ринку правничої праці [там само].

На думку ж О. Солдатенко, «якби був стандарт, що передбачав би перелік відповідних дисциплін, уніфікованих для всіх ВНЗ України, та враховував би дисципліни, які вивчаються у європейських ВНЗ, щоб студенти завдяки академічній мобільності без великих академічних різниць могли змінювати місця свого навчання, в т.ч. перебувати на включеному навчанні, тим самим забезпечувалася б однаково висока якість освітніх послуг, які отримуються студентами у вищій школі». При цьому вона вважає, що «майбутні правники повинні складати уніфікований усний іспит з усіх галузей права, щоб екзамен був для них реальною демонстрацією перед екзаменаційною комісією глибоких академічних знань і практичних навичок» [там само].

Не важко помітити вже в наведених двох точках зору суміщення двох протилежних тенденцій: намагання уніфікувати процес підготовки майбутніх юристів і в той же час врахувати національні особливості України і потреби практики.

Юридична професія охоплює широкий спектр соціально-економічної діяльності, а тому підготовка юристів у вищих навчальних закладах має бути максимально зорієнтована на реалізацію повсякденних суспільно-політичних, економічних правових потреб. Залишки минулого, на жаль, зберігають традицію викладання юридичних дисциплін у формі, спрямованій на заучування чинних нормативно-правових актів [8, с.278].

«Проблема погіршення якості вищої юридичної освіти, - пише В. Журавський, - спричинена насамперед застарілим підходом до організації навчального процесу та постійним відставанням системи освітньої

підготовки фахівців з права від економічного та соціального прогресу. Переважну більшість юридичних кадрів у нашій країні готують для забезпечення правоохоронних органів. Тим часом багато посад в органах державної влади, різних сферах економіки, що потребують юридичної освіти, заміщуються іншими спеціалістами [10].

Однак дослідники переконують у необхідності зміни парадигми змісту вищої юридичної освіти, спрямовування її на розвиток розумових здібностей та критичного мислення студента, уміння застосувати знання для правового захисту законних інтересів громадян [8, с.279].

В. М. Сущенко запропонував такі критерії поліпшення стану вищої юридичної освіти: “у сфері добору кадрів майбутніх юристів та організації їхнього вступу до юридичних вищих навчальних закладів основним критерієм оцінки фахового рівня має слугувати рівень їхньої загальної культури в поєднанні зі знаннями юридичної теорії та практики у системі їхньої підготовки; у сфері вдосконалення навчального процесу в юридичних вищих навчальних закладах – уточнення загальної концепції підготовки фахівців та певна реформація поточного контролю за якістю опанування професійними знаннями, умінням і навичками тощо” [13, с. 185–186].

На сучасному етапі розвитку суспільства перехід до ринкових відносин, динамічне переформатування парадигми людського розвитку змінюють структуру юридичної професії, замінюючи імператив потреб у юристах-правоохоронцях та юристах-управлінцях на юристів-радників та юристів-новаторів, юристів-реформаторів [7, с. 104]. До цього сучасна система вищої юридичної освіти поки що не зовсім готова. Диверсифікація економічної та поява нових видів юридичної діяльності, збільшення законодавчої бази та ін. ставлять під сумнів доцільність підготовки юриста широкого профілю, який дуже часто не здатен досконало опанувати особливості кожної галузі права, що інколи викликає сумніви в його компетентності. Це спонукає до звуження сфери юридичної спеціалізації [7, с. 104–106].

Заслуговують на увагу науково-теоретичні роздуми професора С. Д. Гусарева, який, аналізуючи історичні джерела розвитку окремих видів юридичної діяльності, висвітлення їхніх функцій, принципів та видів, звертає увагу на те, що дипломованих юристів дуже часто запрошують до навчальних закладів для здійснення педагогічної діяльності (що не забороняється законами України). Тим самим він стверджує, що “відносно самостійні блоки юридичної науки та юридичної освіти визнаються також соціальними сферами професійної праці юристів, які разом зі сферою здійснення юридичної практичної діяльності складають єдиний соціальний та правовий простір здійснення юридичної професії” [9, с. 84].

Висновки. Таким чином, освітній процес необхідно спрямувати на розширення світогляду студента, виховання ціннісного ставлення до прав і свобод людини та верховенства права.

Основними завданнями якісної юридичної освіти в демократичному суспільстві вважаємо:

а) диверсифікацію спеціалізацій випускників юридичної професії та їхнє періодичне оновлення залежно від потреб соціально-економічної діяльності суспільства;

б) оптимізацію системи підготовки фахівців для правоохоронних органів;

в) установлення уніфікованих вимог щодо змісту вищої юридичної освіти;

г) збільшення кількості навчальних практично зорієнтованих дисциплін, спрямованих на розвиток індивідуальних професійних якостей студента;

д) широке залучення до навчального процесу вітчизняних та іноземних фахівців галузі права;

е) активне застосування апробованих світових методик.

Невипадково, Концепцією передбачено:

легітимізувати з 2016 року в системі середньої, професійної і вищої освіти визнання компетентностей і кваліфікацій, отриманих шляхом неформальної освіти та практичної діяльності (п.1.3.5);

Розширити автономні права навчальним закладам та фізичним особам, що надають відповідні освітні послуги, у питаннях розробки освітніх програм та визначенні змісту освіти (п.1.4.3);

Розробити і запровадити у 2015–2017 роках нове покоління стандартів вищої освіти відповідно до нової редакції Закону України «Про вищу освіту», передбачити поступову відмову від стандартів вищої освіти у 2020–2025 роках (п.2.1.6) [2].

Враховуючи потреби розробки критеріїв для цих стандартів, можливо запропонувати їх відповідними пунктами зробити нормальний, середній рівень інтелекту, знань та життєвого досвіду, наявність компетентностей і кваліфікацій, отриманих шляхом неформальної освіти та практичної діяльності, ціннісне ставлення до прав і свобод людини та верховенства права.

При підготовці майбутніх юристів також потрібно обов'язково враховувати соціально-економічні потреби окремих регіонів України і галузей її народного господарства і рівень їх правового забезпечення.

Список використаної літератури:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс] : прийнято 16 січня 2003 року № 435-IV. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15> ; Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid

16.01.2003 р. [Elektronnyi resurs] : pryiniato 16 sichnia 2003 roku № 435-IV. - Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

2. Концепція розвитку освіти України на 2015-2025 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/> ; Kontseptsiiia rozvytku osvity Ukrainy na 2015-2025 roku [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu : <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>

3. Акопян Д. Оценочные понятия в отечественном праве [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://journal.zakon.kz/203843-ocenochnye-ponyatija-votchestvennom.html> ; Акopian D. Otsenochnye ponyatiya v otchestvennom prave [Elektronnyu resurs] – Rezhim dostupa : <http://journal.zakon.kz/203843-ocenochnye-ponyatija-votchestvennom.html>

4. Алексашина Ю. Реалізація принципів добросовісності, справедливості, розумності при договірному регулюванні цивільних відносин / Ю. Алексашина // Юридична Україна. – 2012. - № 11. - С. 88-92 ; Aleksashyna Yu. Realizatsiia pryntsypiv dobrosovisnosti, spravedlyvosti, rozumnosti pry dohovirnomu rehuliuванні tsyvilnykh vidnosyn / Yu. Aleksashyna // Yurydychna Ukraina. – 2012. - № 11. - S. 88-92.

5. Бакалінська О. Оціночні категорії в цивільному праві та процесі України / О. Бакалінська // Підприємництво, господарство і право. – 2011. - № 12. - С. 33-36 ; Bakalinska O. Otsinichni katehorii v tsyvilnomu pravi ta protsesi Ukrainy / O. Bakalinska // Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo. – 2011. - № 12. - S. 33-36

6. Беляєва К. Граніт науки на сучасний лад або коли очікувати реформування вищої юридичної освіти [Електронний ресурс] / К. Беляєва // Юридична газета. – 2016. - 20 груд. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/publications/practice/insh/granit-nauki-na-suchasniy-lad.html> ; Bieliaieva K. Hranit nauky na suchasnyi lad abo koly ochikuvaty reformuvannia vyshchoi yurydychnoi osvity [Elektronnyi resurs] / K. Bieliaieva // Yurydychna hazeta. – 2016. - 20 hrud. – Rezhym dostupu : <http://yur-gazeta.com/publications/practice/insh/granit-nauki-na-suchasniy-lad.html>

7. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2014/15 навчального року [Електронний ресурс] : стат. бюлет. / відп. ред. О. Кармазіна. – Київ : Державна служба статистики України, 2015. – 169 с. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_vnz_bl.htm ; Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2014/15 navchalnoho roku [Elektronnyi resurs] : stat. biulet. / vidp. red. O. Karmazina. – Kyiv : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2015. – 169 s. – Rezhym dostupu : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_vnz_bl.htm

8. Воронцова К. В. Стан дослідження розвитку вищої юридичної

освіти незалежної України / К. В. Воронцова // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. - 2015. - Вип. 31. - С. 275-281 ; Vorontsova K. V. Stan doslidzhennia rozvytku vyshchoi yurydychnoi osvity nezaleznoi Ukrainy / K. V. Vorontsova // Naukovyi visnyk kafedry YuNESKO Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. - 2015. - Vyp. 31. - S. 275-281

9. Гусарев С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти : моногр. / С. Д. Гусарев. – Київ : Знання, 2005. – 375 с. ; Husariev S. D. Yurydychna diialnist: metodolohichni ta teoretychni aspekty : monohr. / S. D. Husariev. – Kyiv : Znannia, 2005. – 375 s.

10. Журавський В. Проблеми юридичної освіти [Електронний ресурс] / В. С. Журавський // Дзеркало тижня. – 2003. – 24 січня. – Режим доступу : https://dt.ua/EDUCATION/problemi_yuridichnoyi_osviti.html ; Zhuravskiy V. Problemy yurydychnoi osvity [Elektronnyi resurs] / V. S. Zhuravskiy // Dzerkalo tyzhnia. – 2003. – 24 sichnia. – Rezhym dostupu : https://dt.ua/EDUCATION/problemi_yuridichnoyi_osviti.html

11. Концепція розвитку освіти України на 2015-2025 роки – презентація проекту [Електронний ресурс] // Профспілка працівників освіти і науки України. – Режим доступу : <https://pon.org.ua/novyny/3549-konceptsiya-rozvitku-osviti-ukrayini-na-2015-2025.html> ; Kontseptsiiia rozvytku osvity Ukrainy na 2015-2025 roky – prezentatsiia proektu [Elektronnyi resurs] // Profspilka pratsivnykiv osvity i nauky Ukrainy. – Rezhym dostupu : <https://pon.org.ua/novyny/3549-konceptsiya-rozvitku-osviti-ukrayini-na-2015-2025.html>

12. Мережко А. А. Договір в частині права / А. А. Мережко. – Київ : Юстиніан, 2003. — 176 с. ; Merezko A. A. Dogovor v chastnom prave / A. A. Merezko. — Kiev : Yustinian, 2003. — 176 s.

13. Сущенко В. М. Сучасні проблеми реформування юридичної освіти і науки в Україні / В. М. Сущенко // Наукові праці [Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили]. Політичні науки. Правознавство. – 200. – Т. 69. Вип. 56 – С. 184-187 ; Sushchenko V. M. Suchasni problemy reformuvannia yurydychnoi osvity i nauky v Ukarini / V. M. Sushchenko // Naukovi pratsi [Mykolaivskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu im. Petra Mohyly]. Politychni nauky. Pravoznavstvo. – 200. – Т. 69. Vyp. 56 – S. 184-187

Стаття надійшла до редакції 11.07.2017 р.

А. А. Попов

THE «SENSITIVITY», LAW AND STANDARDS OF LEGAL EDUCATION

The article analyzes the meaning of the concept of "reasonableness" for the establishment of legal education standards. An estimation of some proposals of the Concept of the development of Ukrainian education for 2015-2025 is given.

Key words: principle of reasonableness, estimation concepts, criteria of standards of legal education.

УДК 347.952.1(477)

Л. В. Крупнова

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТАДІЙ ПРОЦЕДУРИ ЗДІЙСНЕННЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У статті досліджено стадії адміністративної процедури здійснення виконавчого провадження. Проаналізовано зміст і сутність кожної окремої стадії, правові наслідки її реалізації, а також порядок процесуального оформлення. Розглянуто проблему законодавчого визначення порядку і підстав реалізації зазначених стадій. Виявлено недоліки стадій процедури здійснення виконавчого провадження та запропоновано шляхи їх усунення.

Ключові слова: примусове виконання рішень, адміністративна процедура, стадія, здійснення виконавчого провадження, уповноважені органи та особи.

Постановка проблеми. Ефективність виконавчого провадження визначається досконалістю окремих адміністративних процедур, які здійснюються під час примусового виконання рішень, основною з яких є процедура здійснення виконавчого провадження. З огляду на це особливу увагу слід приділити дослідженню окремих стадій вказаної процедури, в межах яких відбувається процесуальна діяльність уповноважених органів і осіб, а сторони виконавчого провадження реалізують свої права і обов'язки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема сутності та змісту стадій адміністративних процедур виконавчого провадження після реформування відповідного законодавства не досліджувалася, що обумовлює актуальність теми цієї наукової праці.

На сучасному етапі невирішеним залишається питання відповідності окремих стадій процедури здійснення виконавчого провадження законодавчо встановленій меті їх реалізації в рамках правовідносин з примусового виконання рішень.

Виклад основного матеріалу. Кожна окрема процедура виконавчого провадження має низку процесуальних завдань, виконання яких потребує вчинення достатньо різних за змістом, однак спільних за спрямованістю процесуальних дій, що вимагає об'єднання таких специфічних дій в межах однієї стадії. Відносно досліджуваної адміністративної процедури, доцільно виділити та проаналізувати такі стадії:

1. Стягнення виконавчого збору. Ця стадія є різновидом втручальної, функціональної, неюрисдикційної (за певних умов – юрисдикційної) адміністративної діяльності, оскільки для неї характерні: усі ознаки останньої;